



VILNIAUS MOKSLO BIČIULIŲ DRAUGIJOS BUVEINĖ

Henryka Ilgiewicz

*Kultūros, filosofijos ir meno institutas,
Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius, Lietuva
El. paštas hilgiewicz@yahoo.com*

Anotacija. Vilniaus mokslo bičiulių draugija (*Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie*), veikusi 1907–1939 m., turėjo dvi buveines. 1907–1913 m. draugija buvo įsikūrusi grafo Józefo Przeździeckio dovanotame name Naujininkuose (*Nowy Świat*, tuometinis Vilniaus priemiestis), o 1913–1939 m. nuosavame naujai pastatytame name Tiltu (*Mostowa*, vėliau – J. Lelevelio, T. Narbuto, K. Požėlos, Goštauto) gatvėje. Draugijos namo projektą parėngė inžinieriai Henrykas Wojnickis ir Janas Trojanas. Jų suprojektuotas kuklus dviejų aukštų neoklasicizmo stiliaus pastatas primena bajorų dvarelį. Namas buvo statomas 1910–1913 m., o visiškai baigtas 1928–1929 m. Draugijos pastate veikė turtinga mokslinės literatūros biblioteka ir muziejus, buvo skaitomos paskaitos, vyko draugijos posėdžiai ir iškilmingi minėjimai, kuriuose dalyvaudavo ne tik draugijos nariai, bet ir studentai, mokytojai bei visi mokslu ir kultūra besidomintys vilniečiai. Taip Vilniaus mokslo bičiulių draugija tapo svarbiu kultūros židiniu ir prisidėjo prie vilniečių švietimo, jų estetinio ir kultūrinio lavinimo. Antrojo pasaulinio karo metais, Vilnių grąžinus Lietuvai, Vilniaus mokslų bičiulių draugija, kaip ir visos kitos lenkiškas įstaigos ir organizacijos, buvo paskelbta juridškai neegzistuojančia, o jos turtas atiteko įvairioms lietuviškoms įstaigoms.

Reikšminiai žodžiai: Vilniaus mokslo bičiulių draugija, Vilniaus mokslo bičiulių draugijos buveinė, Vilniaus mokslo bičiulių draugijos biblioteka, Vilniaus mokslo bičiulių draugijos muziejus.

Įvadas

Straipsnio tikslas – trumpai nušviesti Vilniaus mokslo bičiulių draugijos buveinės istoriją, parodyti, koks buvo šio kuklaus pastato, jame veikusios turtingos bibliotekos ir muziejaus vaidmuo kultūriniam Vilniaus gyvenimui. Ruošiant straipsnį panaudota archyvinė medžiaga, to meto spauda, publikuota dokumentinė medžiaga, lietuvių ir lenkų autorių darbai.

Pirmoji Vilniaus mokslo bičiulių draugijos buveinė

Vilniaus mokslo bičiulių draugija (*Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie*) veikė 1907–1939 m. Jos įkūrėjai ir nariai buvo lenkų inteligentija bei išsilavinę dvarininkai. Pirmaisiais veiklos metais draugija turėjo 160, 1914 m. – 514, 1927 m. – 446, 1931 m. – 405, 1939 m. – 378 narius. Draugijai vadovavo pirmininkas ir valdyba, renkami visuotiniame draugijos narių susirinkime. Draugijos pirmininkais buvo: Janas Kurczewskis (1907–1916), Władysławas Zahorskis (1916–1927), Alfonsas Parczewskis (1927–1933),

Marianas Zdziechowski (1933–1938) ir Stanisławas Kościłkowski (1938–1939). (Sprawozdanie z działalności ... 1908; Brensztejn 1914; Jurkowski 1986; Żytkowicz 1975; Petrauskienė 1979).

Draugija, kaip nurodyta jos įstatuose, turėjo tikslą puoselėti mokslo žinias, gebėjimus ir literatūrą lenkų kalba, konkrečiau – tyrinėti krašto gamtą, etnografiją, istoriją, ekonomiką ir statistiką (Lietuvos valstybės ..., ap. 22, b. 4; Ustawa ... 1907). Pirmaisiais veiklos metais draugija negalėjo veikti visose srityse ir turėjo daugiausia dėmesio skirti organizaciniais reikalais bei materialinės bazės kūrimui. Labai svarbus buvo buveinės klausimas, nes draugija darbą pradėjo neturėdama savo patalpų. Steigiamasis susirinkimas vyko Vaikų globos draugijos patalpose, esančiose Mažosios Pohuliankos g. 8, eiliniai posėdžiai – Vilniaus medicinos draugijos arba Labdaros draugijos patalpose, valdybos posėdžiai – Vilniaus žemės banke arba valdybos narių butuose. Dovanojamos draugijai knygos ir muziejiniai daiktai buvo saugomi buvusiam pranciškonų vienuolyne Trakų gatvėje, o ypač vertingi egzemplioriai – valdybos narių butuose. Suprasdamas sunkią padėtį, jos narys grafas Józefas Przezdzieckis padovanojo draugijai tuometiniame Vilniaus priemiestyje Naujininkuose (*Nowy Świat*), Naujosios Alėjos (vėliau Tyzenhauzų) gatvėje, nedidelį dviejų aukštų namą, įkainotą daugiau kaip 20 tūkstančių rublių. Prieš tai tame name veikė Tyzenhauzų biblioteka. Draugija dovanojose patalpose įsikūrė 1907 m. rugsėjo mėnesį. Keturi nedidukai kambariai, esantys pirmame aukšte, buvo skirti bibliotekai, skaityklai, raštinei bei sargui gyventi, o salė antrame aukšte – muziejui. Nemažai paveikslų sukabinta ant laiptinės sienų. Broliai Józefas ir Stanisławas Montwiłłos skyrė patalpoms pritaikyti draugijos reikmėms ir knygoms bei muziejaus eksponatams tvarkyti 5 tūkst. rublių (Lietuvos valstybės ..., ap. 22, b. 16, lap. 4–18; Sprawozdanie z działalności ... 1908: 172).

Naujos Vilniaus mokslo bičiulių draugijos buveinės statyba

Lenkų visuomenė rėmė draugijos veiklą ir gausiai dovanojo jai vertingų knygų, rankraščių, muziejinių daiktų. Po poros metų J. Przezdzieckio dovanojose patalpose jau netilpo dovanojamos kultūros vertybės ir nutarta statyti naują draugijos buveinę. Draugijos narys dvarininkas Hilary Łęskis tuo tikslu dovanojo 20 200 rublių. Iš tos sumos už 11 315 rublių buvo nupirkta žemės sklypas Tiltu (*Mostowa*, vėliau – J. Lelevelio, T. Narbuto, K. Požėlos, Goštauto) gatvėje šalia Neries (1 pav.), o likę pinigai skirti statybinėms medžiagoms pirkti. Draugijos buveinės projektą parengė Henrykas Wojnickis ir Janas Trojanas. Jie suprojektavo kuklų dviejų aukštų neoklasicizmo stiliaus pastatą, primenantį bajorų dvarelį. Apskaičiuota, kad statybos ir vidaus apdailos darbai kainuos 50 tūkst. rublių. Draugija tiek pinigų neturėjo ir buvo priversta imti iš Vilniaus prekybos banko 15 tūkst. rublių paskolą, po to dar 30 tūkst. rublių pasiskolinti iš Vilniaus žemės banko (Lietuvos valstybės ..., ap. 8, b. 26, lap. 78; ap. 22, b. 56; Отчет ... 1911: 3–6; Brensztejn 1914: 34–35).

Draugijos namo statyba pradėta 1910 m. balandžio 10 d. Darbus vykdė Stefano Sieniucio statybos artelė. Darbus prižiūrėjo inžinierius Janas Trojanas. Iki vėlyvo rudens

buvo sumūrytos sienos ir uždengtas stogas. 1910 m. gruodžio 5 d. speciali komisija, į kurią įėjo inžinierius architektas Wacławas Michniewiczzius, inžinierius Władysławas Stypułkowskis ir generolas Walerianas Dobużyński, priėmė pastatą. Draugijos valdyba išmokėjo statybos artelei 26 tūkst. rublių (Lietuvos valstybės ..., ap. 22, b. 3; b. 56; Отчет ... 1911: 6). Pagrindiniai vidaus darbai, kurie vyko vadovaujant inžinieriui architektui Aleksandriui Antonowiczui, iš esmės buvo baigti 1913 m. rudenį. Jų atlikimas draugijai kainavo 20 671 rublį (Lietuvos valstybės ..., ap. 22, b. 80; Отчет... 1913: 13–14; Отчет ... 1914: 15–17). 1913 m. spalio 12 d. naujose patalpose įvyko pirmasis draugijos narių susirinkimas. Prieš jam prasidedant, draugijos pirmininkas kunigas prelatas Janas Kurczewskis pašventino patalpas (Lietuvos valstybės ..., ap. 22, b. 3).

Naujoje draugijos buveinėje buvo kelios didelės šviesios salės, skirtos bibliotekai ir muziejui (2 pav.), bei kelios mažesnės, skirtos posėdžiauti, kanceliarijai ir kabinetams. Taip pat buvo ūkinės paskirties bei sargui gyventi skirtos patalpos, drabužinės. Name buvo įrengtas centrinis šildymas, elektros apšvietimas, gera ventiliacija, priešgaisrinė apsauga, o langai apsaugoti grotomis. 1914 m., pagaminus ir sustačius bibliotekai ir muziejui skirtose salėse spintas, lentynas ir stelažus (tai iš viso kainavo 8317 rublių), į naująją draugijos buveinę buvo pervežtos sukauptos knygos ir muziejaus eksponatai. Namas Naujosios Alėjos gatvėje, dovanotojui Józefui Przeździeckiui sutikus, 1915 m. buvo parduotas, o gauti pinigai (11 tūkst. rublių) perduoti draugijai (Sprawozdanie ... w r. 1914. 1915: 3, 16; Brensztejn 1932: 4–7).

Draugijai nebaigus įsikurti naujoje buveinėje, 1914 m. vasarą prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas. Daug draugijos narių ir rėmėjų išvyko iš Vilniaus, susilpnėjo ryšiai su kitomis mokslo ir kultūros įstaigomis, sumažėjo dovanojamų knygų ir muziejinių daiktų, taip pat piniginių aukų. Tačiau nepaisydami sunkumų, Vilniuje likę draugijos nariai



1 pav. Vilnius. Buvusi Vilniaus mokslo bičiulių draugijos buveinė. Fot. V. Balčytis
Fig. 1. Vilnius. The former residence of the Society of Friends of Science in Vilnius.
Fot. V. Balčytis



2 pav. Vilniaus mokslo bičiulių draugijos muziejaus salė (Brensztejn 1937: 5)

Fig. 2. The hall of museum of the Society of Friends of Science in Vilnius
(Brensztejn 1937: 5)

tvarkė pervežtas knygas ir muziejaus eksponatus. 1915 m. gegužės pabaigoje bibliotekos lentynose buvo 18 tūkst. knygų. Tačiau daug neramių akimirkų išgyventa 1915 m. liepos mėnesį, rusams evakuojantis iš Vilniaus. Vertingiausi eksponatai buvo išimti iš spintų ir vitrinų, surašyti ir paslėpti Vilniaus prekybos banko saugyklose arba privačiuose butuose. Pastatė likusias vertybes pasikeisdami saugojo valdybos nariai. Laimei, nei pastatas, nei jame esančios vertybės smarkiai nenukentėjo, tik išbyrėjo langų stiklai, kai besitraukiantys nuo vokiečių rusų kariškiai susprogdino netoliese buvusią dujų gamyklėlę (Lietuvos valstybės ..., ap. 22, b. 8, lap. 146; b. 96, lap. 8).

Dar sunkesni laikai prasidėjo 1915 m. rugsėjo mėnesį vokiečiams užėmus Vilnių. Vokiečiai visame krašte įvedė griežtą okupacinį režimą. Vietiniai gyventojai kentė okupantų savivalę, maisto ir būtiniausių buities reikmenų trūkumą. Norėdami palaikyti karo sunkumus kenčiančių vilniečių dvasią, 1916 m. vasario mėnesį draugijos nariai naujoje buveinėje atidarė skaityklą, kurią gausiai lankė skaitytojai. Labiausiai juos domino naujaisi laikraščiai, iš kurių, nepaisant okupantų įvestos cenzūros, galima buvo sužinoti apie padėtį fronte ir politines naujienas. Deja, vokiečių okupacinė valdžia 1916 m. gegužės mėnesį uždraudė Vilniaus mokslo bičiulių draugijos veiklą, nors leido veikti lietuvių ir baltarusių draugijoms (Lietuvos valstybės ..., ap. 22, b. 8, lap. 149; b. 81, lap. 28–30). Vokiečiams pagrasinus sankcijomis, teko uždaryti muziejų, o 1917 m. lapkričio mėnesį – ir draugijos skaityklą. Tačiau valdybos nariai ir toliau rinkdavosi į posėdžius bei slapta nuo vokiečių valdžios tvarkė knygas ir muziejaus eksponatus. Didžiausią susirūpinimą kėlė meno ir gamtos skyrių eksponatai, kuriems saugoti buvo reikalinga pastovi temperatūra ir drėgmė, o sunkiais karo metais, kai truko kuro, tokias sąlygas buvo sunku užtikrinti. Buveinės išlaikymui buvo naudojami pinigai, skirti jos galutiniam įrengimui. Kritiškais atvejais pagalbėdavo Hilary Łęskis bei Antonis Tyszkiewiczzius. Taupumo

sumetimais buvo apšildomas ne visas namas, o tik būtiniausios patalpos. Valdybos posėdžiai vykdavo jos narių butuose. Taip draugijos narių pastangomis pavyko išsaugoti pastatą ir jame sukaupias kultūros vertybes ir nepatirti didesnių nuostolių (Lietuvos valstybės ..., ap. 22, b. 8, lap. 151–152; b. 81, lap. 36–38; Zarys ... 1932: 8–9).

Vilniaus mokslo bičiulių draugijos buveinės galutinis įrengimas ir muziejaus reorganizavimas

Pasibaigus karui ir 1918 m. atkūrus Lietuvos ir Lenkijos valstybių nepriklausomybę, Vilniaus mokslo bičiulių draugijai atsirado daug palankesnių veiklos galimybių. Tačiau ji, kaip ir visa Vilniaus krašto visuomenė, turėjo pergyventi sunkų kovų su bolševikais laikotarpį. Raudonajai armijai 1919 m. sausio pradžioje užėmus Vilnių, draugijos nariai ir jų šeimos kentė bolševikų terorą, o draugijos turtui grėsė nacionalizacija. Lengviau atsikvėpta tik 1919 m. balandžio 19–21 d. lenkų kariuomenei išvadavus Vilnių. Tų pačių metų birželio 14 d. po ketverių metų pertraukos įvyko pirmasis visuotinis Vilniaus mokslo bičiulių draugijos narių susirinkimas, kuriame buvo išrinkta nauja valdyba, revizijos komisija ir patvirtintos artimiausiu metu sprendtinios užduotys. Be kitų svarbių užduočių buvo numatyta baigti buveinės įrengimą (Lietuvos valstybės ..., ap. 8, b. 50, lap. 27–36).

Tačiau nauja Raudonosios armijos invazija 1920 m. liepos mėnesį, sunkios kovos dėl sienų nustatymo, Lenkijos konfliktas su Lietuva ir ūkio nuosmukis privertė draugiją galutinį buveinės įrengimą atidėti vėlesniam laikui. 1926 m., atsigavus po karo sunkumų, draugijos lėšomis buvo suremontuotas pastato stogas (darbai kainavo 1589 zlotų), o Vilniaus miesto magistratas pasistengė J. Lelevelio gatvėje, kurioje buvo draugijos buveinė, padaryti naujus šaligatvius (Lietuvos valstybės ..., ap. 22, b. 156; Sprawozdanie ... za rok 1926. 1928: 4). Paties pastato remonto ir galutinio įrengimo darbai pradėti 1928 m., kai Lenkijos vyriausybė tam paskyrė 75 tūkstančių zlotų paramą. Draugijos buveinės pertvarkymo projektą ir darbų sąmatą paruošė inžinieriai architektai Aleksandras Antonowiczius, Stefanas Narębskis ir Gabrielis Sokołowski. Prie dokumentacijos rengimo prisidėjo Juliuszas Glatmanas, Klemensas Bejnarowiczius, Władysławas Nieciengiewiczus, Walerianas Latkowski, Juliuszas Kłosas ir Ferdynandas Ruszczykas (Sprawozdanie ... za rok 1928. 1929: 4).

Parengus ir patvirtinus projektą pradėti remonto darbai, kurie truko dvejus metus. Darbams vadovavo inžinierius Aleksandras Antonowiczius. Iki 1928 m. pabaigos pakeisti kanalizacijos ir centrinio šildymo įrenginiai bei elektros instaliacija, muziejaus salėse ir raštinėje sudėtos ažuolinės grindys. Visa tai kainavo 44 360 zlotų. Kitais metais nutinkuotos išorinės pastato sienos ir prie įėjimo pastatytos keturios kolonos, aliejiniais dažais nudažytas pastato stogas. Tų darbų atlikimas kainavo 25 275 zlotus. Už likusius pinigų sutaisyti seni ir pagaminti nauji baldai bibliotekai ir muziejui (Lietuvos valstybės ... ap. 22, b. 187; Sprawozdanie ... za rok 1928. 1929: 22–25; Sprawozdanie ... za lata 1929 i 1930. 1931: 32–35).

Remonto darbai buvo baigti 1929 m. rudenį, tačiau po poros metų reikėjo juos atnaujinti, nes 1931 m. balandžio mėnesį potvynio metu draugijos pastato žemutinė dalis buvo užlieta. Nukentėjo sienos, grindys ir katilinė. Didesnių nuostolių pavyko išvengti operatyviai organizavus draugijos narius ir studentus, kurie perkėlė pusrūsiuose saugomus leidinius ir muziejinius daiktus į aukštesnes vietas. Potvynio pasekmėms likviduoti Vilniaus vaivadija paskyrė draugijai 3 tūkstančius zlotų (Lietuvos valstybės ... ap. 22, b. 201; Sprawozdanie ... za rok 1931. 1932: 49).

Pasibaigus remonto darbams nutarta radikaliai atnaujinti muziejaus ekspoziciją. Reorganizacijos projektą paruošė muziejaus fondų saugotojas Michałas Brensztejn (šias pareigas jis perėmė 1927 m. rugsėjo mėnesį) padedant kitiems dviems draugijos nariams: dailininkui Vilniaus Stepono Batoro universiteto profesoriumi Ferdynandui Ruszczycai ir Vilniaus vaivadijos konservatoriui Jerzy Remeriui. Nutarta draugijos muziejui suteikti humanitarinio muziejaus profilį. Siekiant muziejaus rinkinių vientisumo, gamtos skyriaus eksponatai buvo perduoti Vilniaus Stepono Batoro universitetui. Paruošus ir patvirtinus muziejaus reorganizavimo projektą buvo pertvarkyta visa muziejaus ekspozicija. Ją įrengti padėjo universiteto profesoriai ir studentai, kiti mokslo bičiuliai, pavyzdžiui, karaimų dvasininkas ir mokslininkas Chadži Seraja Chan Šapšalas patarė, kaip įrengti Rytų meno, kunigas kapelionas Piotras Śledziewskis – liturginių daiktų, karininkas Wiktoras Zyndram-Kościałkowski – ginklų ekspozicijas, o laikrodininkas Witoldas Jurewiczius nemokamai suremontavo muziejuje saugomą XVIII a. pabaigos–XIX a. pradžios laikrodį (Lietuvos valstybės ... ap. 22, b. 187; Sprawozdanie ... za rok 1929–1930. 1931: 25).

Atnaujintas muziejus buvo iškilmingai atidarytas 1930 m. kovo 2 d. Salėje pirmame aukšte, kurioje prieš tai buvo gamtos skyrius, po remonto buvo išdėstyti etnografiniai eksponatai, o keliose salėse antrame aukšte – archeologiniai, priešistoriniai radiniai, bažnytinės senienos, istoriniai paminklai, ginklai, amatininkų dirbiniai, teatriniai eksponatai, numizmatika. Svarbios buvo ekspozicijos, skirtos kovoms dėl nepriklausomybės ir Vilniaus Universiteto veiklai, poetams Adamui Mickewiczui ir Władisławui Sirokomlei bei rašytojai Elizai Orzeszkowai. Salėje, skirtoje Vakarų Europos dailei, buvo eksponuojami garsių dailininkų Joachimo Beuckelaerio, Bartholomeo Sprangerio, Franco II Franckeno, Salvatore Rosos, Pietro Beretini da Cartona, Francisco Ximeneso (Jimenez), Annibale Caracci, Francesco Casanovos, Francesco Lampi, Ludovico Lipparini ir kitų garsių menininkų kūriniai (Lietuvos valstybės ... ap. 22, b. 37, lap. 167; b. 195; b. 280; Brensztejn 1937; Kościałkowski 1956–1957; Širkaitė 1999; Keršytė 2003: 88–97).

Atskira salė buvo skirta lenkų dailininkams. Joje buvo eksponuojami Szymono Czechowicziaus, Franciszeko Smuglewicziaus, Tadeuszo Goreckio, Jano Rustemo, Jano Damelio, Walentino Wańkowicziaus, Wincento Smokowskio, Józefo Marszewskio, Władysława Majeranowskio, Karolio Rafałowicziaus, Adamo Szemeszo, Kanuto ir Bolesławo Rusieckių, Wincento Dmochowskio, Elwiro Michało Andriollo, Wincento ir Ludomiro Śleńdzińskių, Ferdynando Ruszczyco, Stanisławo Bohusz-Sięstrzeńcewicziaus, Karolio Rypińskiego, Alfredo ir Edwardo M. Romerių, Aleksandro Orłowskio, Jano Matejkos, Juliuszo Kossako, Annos Bilińskos, Jano Stanisławskio, Stanisławo Wyspiańskiego,



3 pav. T. O. Sosnowski, *Jadvyga ir Jogaila*.

Skulptūra (Lietuvos mokslų akademijos biblioteka). Fot. V. Balčytis

Fig. 3. T. O. Sosnowski, *Jadwiga and Jagiello*. Sculpture

(The Library of Lithuanian Academy of Sciences). Fot. V. Balčytis

Olgos Boznańskos, Leono Wyczółkowskio, Józefo Mehofferio, Franciszeko Kostrzewskio, Kazimierzo Alchimowicziaus, Franciszeko Żmurkos, Władysława Czachórkio, Piotro Stachiewicziaus ir daugelio kitų kūriniai (Brensztejn 1937; Širkaitė 1999; Keršytė 2003: 88–97).

Senieji planai ir brėžiniai, atspindintys Vilniaus miesto raidą, buvo sukabinti ant laiptų aikštelės sienų. Geriausiai matomoje vietoje buvo eksponuojamas garsusis Ferdynando Ruszczyco paveikslas *Nec mergitur*, vaizduojantis audringos jūros bangų blaškumą laivą, kurį amžininkai suprato kaip kovojančios Lenkijos alegoriją (Limanowski 1939: 409–410).

Skulptūros kūrinių, lyginant su paveikslais, muziejuje buvo nedaug. Prie geriausių buvo priskiriami Kazimiero Jelskio, Jano Ostrowskio, Czesławo Makowskio bei Piuso Welońskio sukurti XIX a. įžymių Vilniaus mokslo ir kultūros veikėjų biustai bei medalionai, Antano Madejskio skulptūra *Skaumas*, Henryko Kunos *Irydion*, Bolesławo Bażukiewicziaus skulptūrinė grupė *Naślaičiai*. 1931 m. muziejaus rinkinius papildė dvejų



4 pav. W. Brodzki, *Amūras ir Psichė*.

Skulptūra (Lietuvos mokslų akademijos biblioteka). Fot. V. Balčytis

Fig. 4. W. Brodzki, *Amur and Psyche*. Sculpture

(The Library of Lithuanian Academy of Sciences). Fot. V. Balčytis

žinomų lenkų skulptorių kūriniai: Tomaszo Oskaro Sosnowskio skulptūrinė grupė *Jadvyga ir Jogaila* (3 pav.) bei Wiktora Brodzkio *Amūras ir Psichė* (4 pav.). W. Brodzkio kūrinių muziejui padovanojo Oskaras Meysztowiczius. Skulptūrinę grupę iš marmuro *Jadvyga ir Jogaila* 1858 m. pats jos autorius atsiuntė Eustachijaus Tyszkiewicziaus įkurtam Vilniaus senienų muziejui. Sosnowskio kūrinys, simbolizuojantis Lenkijos ir Lietuvos sąjungą, buvo labai populiarus. Lankytojai dažnai palikdavo prie jo gėles kaip dėkingumo ženklą už Krėvos uniją ir Lietuvos krikštą. Sausio sukilimo metu (1863–1864 m.) grafiniu šios skulptūros atvaizdu būdavo žymimi sukilėlių atsišaukimai. Dėl tos priežasties skulptūra pateko į caro valdžios nemalonę ir, nuslopinus sukilimą, generalgubernatoriaus Michailo Muravjovo paliepinu buvo pašalinta iš muziejaus, o 1865 m., uždarius Senienų muziejų, kartu su kitais eksponatais išvežta į Rusiją ir atiduota Ermitažo muziejui Peterburge. Tik 1928 m. Lenkijos vyriausybės pastangomis ji buvo susigrąžinta iš Rusijos ir nuo 1931 m. eksponuojama Vilniaus mokslo bičiulių draugijos muziejuje. Garsoji skulptūra dabar yra Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos hole. Sovietiniais metais iš karalienės Jadvygos rankos buvo išimtas kryžius, bet dabar jis sugražintas į vietą. Belieka pridurti, kad Krokuvos senamiestį supančiame parke (*Planty*) stovi T. O. Sosnowskio skulptūros *Jadvyga ir Jogaila* akmeninė versija (Lietuvos valstybės ... ap. 22, b. 37; Sprawozdanie ... za rok 1931. 1932: 73).

Vilniaus mokslo bičiulių draugijos muziejus buvo gausiai lankomas. 1930 m. muziejuje apsilankė 4398, 1931 m. – 3234 (lankytojų sumažėjo uždarius muziejų remontui po 1931 m. pavasario potvynio), 1932 m. – 4348, 1933 m. – 6359, 1934 m. – 6791, 1935 m. – 5506, 1936 m. – 7059, 1937 m. – 13 196, 1938 m. – 14 596 lankytojai (Lietuvos valstybės ... ap. 22, b. 229; Żytkowicz 1975: 69). Dažniausiai muziejuje lankėsi besimokantis jaunimas, mokytojai, Stepono Batoro universiteto studentai ir dėstytojai. Užsukdavo į muziejų aukšti valstybės pareigūnai bei užsienio svečiai. Muziejaus rinkiniai nuolat gausėjo ir 1939 m. jame buvo apie 60 tūkstančių sukataloguotų eksponatų (Lietuvos valstybės ... ap. 22, b. 211; Sprawozdanie ... za lata 1929 i 1930. 1931: 28; Sprawozdanie ... za rok 1932. 1933: 27; Sprawozdanie ... za rok 1933. 1934: 25; Sprawozdanie ... za rok 1934. 1935: 26; Sprawozdanie ... za rok 1936. 1937: 4).

Taip pat sparčiai didėjo draugijos bibliotekos fondai. Prieš Antrąjį pasaulinį karą joje buvo apie 120 tūkst. tomų, neįskaitant 20 tūkst. dublikatų. Be to, bibliotekoje buvo platus lenkiškų ir užsienio mokslinių žurnalų pasirinkimas. Juos biblioteka gaudavo mainais už Vilniaus mokslo bičiulių draugijos leidinius. Vertingos archyvinės medžiagos buvo sukaupę Rankraščių skyriuje. Prieš Antrąjį pasaulinį karą jame buvo 1033 bylos bei 2405 pavieniai dokumentai. Biblioteka galėjo naudotis draugijos nariai ir visi mokslu besidomintys asmenys, gavę draugijos valdybos leidimą. 1930 m. biblioteka turėjo 213, 1932 m. – 345, 1934 m. – 279, 1938 m. – 203 nuolatinius skaitytojus. Iš tikrųjų skaitytojų skaičius buvo daug didesnis, nes daug knygų ir periodinių leidinių buvo skolinama Vilniaus universiteto bibliotekai, kur jais naudojosi dėstytojai, moksliniai darbuotojai ir studentai. Sukauptais draugijos bibliotekoje senais spaudiniais ir rankraščiais taip pat domėjosi mokslininkai iš kitų Lenkijos ir užsienio mokslo centrų, dažniausiai tie, kurie tyrinėjo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją ir jos kultūrą (Księga ...; Żytkowicz 1975: 65–67).

Gausėjant muziejaus ir bibliotekos fondams vis sunkiau darėsi juos sutalpinti turimose patalpose ir pradėta galvoti, kaip jas praplėsti. Buvo planuojama nupirkti šalia draugijos buveinės esantį žemės sklypą ir pastatyti priestatą, tačiau iki Antrojo pasaulinio karo tų planų nespėta įgyvendinti (Sprawozdanie ... za rok 1938. 1939: 23; Brensztejn 1932: 12; Żytkowicz 1975: 65).

Vilniečius į Vilniaus mokslo bičiulių draugijos buveinę taip pat pritraukdavo ten vykstantys renginiai: paskaitos archeologijos, etnografijos, istorijos, literatūros ir kultūros temomis, iškilmingi posėdžiai, skirti žymiesiems mokslininkams ir kultūros veikėjams pagerbti. Pavyzdžiui, 1927 m. spalio 10 d. mokslo bičiuliai ir Vilniaus medikai iškilmingame posėdyje pagerbė mirusio Vilniaus mokslo bičiulių draugijos pirmininko gydytojo Władysława Zahorskiego, 1929 m. vasario 8 d. – ilgamečio draugijos bibliotekininko ir vicepirmininko gydytojo Ludwiko Czarkowskiego, 1938 m. birželio 14 d. – muziejaus fondų saugotojo Michała Brensztejno atminimą. 1932 m. gegužės 28 d. iškilmingai buvo paminėtas draugijos veiklos 25-metis. Buvo pažymimi ir nusipelnusių draugijos narių (Alfonso Parczewskiego, Mariano Zdziechowskiego) mokslinės veiklos jubiliejai. Į visus tuos renginius gausiai susirinkdavo patys mokslo bičiuliai, kitų Vilniaus draugijų atstovai, švietimo ir mokslo darbuotojai, studentai bei visi mokslu ir kultūra besidomintys vilniečiai. (Lietuvos valstybės ..., ap. 22, b. 170; Uroczyste ... 1928; Obchód ...; Sprawozdanie ... za lata 1929 i 1930. 1931: 3–4; Sprawozdanie ... za rok 1938. 1939: 4; Zarys ... 1932: 11–17).

Vilniaus mokslo bičiulių draugijos ir jos buveinės likimas Antrojo pasaulinio karo metais

Normalią Vilniaus mokslo bičiulių draugijos veiklą sutrikdė Antrasis pasaulinis karas, prasidėjęs 1939 m. rugsėjo 1 dieną Vokietijai užpuolus Lenkiją. Pirmosiomis karo savaitėmis draugijos valdybos nariai ir etatiniai darbuotojai stengėsi apsaugoti muziejaus ir bibliotekos fondus nuo priešo antskrydžių. Vertingiausi daiktai buvo išimami iš spintų ir lentynų, pakuojami į dėžes ir slepiami pastato rūsiuose. Apsipratus su karo kasdienybe, nutarta tęsti įprastą draugijos veiklą, svarbiausia, išleisti paruoštus spaudai darbus, tačiau šie planai liko neįgyvendinti. 1939 m. rugsėjo 17 d. Tarybų Sąjunga klastingai užpuolė didvyriškai nuo fašistinių užpuolikų besiginančią Lenkiją, o po poros dienų Raudonoji armija užėmė Vilnių. Pirmoji sovietų okupacija truko nuo 1939 m. rugsėjo 18 d. iki spalio 27 d. ir per tą trumpą laiką buvo „iššluotos“ maisto, buitinių prekių bei vaistų atsargos, išmontuoti ir išvežti gamyklų įrenginiai, nukentėjo bibliotekos ir archyvai, tačiau Vilniaus mokslo bičiulių draugijai pavyko išsaugoti pastatą ir jame sukaupias kultūros vertybes (Lietuvos valstybės ..., ap. 22; b. 219; Tomaszewski 1989: 26–27; Lewandowska 1997: 25–27; Wardzyńska 1996; Boćkowski 2002).

Nauji išbandymai Vilniaus mokslo bičiulių draugijos laukė, kai 1939 m. spalio mėnesį Tarybų Sąjunga perdavė Vilnių ir Vilniaus kraštą Lietuvos Respublikai. Lietuvių vyriausybė paskelbė visas lenkiškas įstaigas, organizacijas, draugijas, visų tipų mokyklas nuo 1939 m. spalio 27 d. juridškai neegzistuojančiomis (Žepkaitė 1990: 54). Tai palietė ir Vilniaus mokslo bičiulių draugiją. Toliau darbą ji tęsė nelegaliai, o jos vadovybė dėjo pastangas draugijai legalizuoti. Tačiau valdžios leidimo veikti legaliai draugija negavo, o atėjus į valdžią Lietuvoje prosovietinei „liaudies vyriausybei“ 1940 m. rugpjūčio 5 d. visas draugijos turtas buvo nacionalizuotas ir Lietuvos Respublikos švietimo ministerijos nutarimu laikinai perduotas Kauno valstybiniam kultūros muziejui (Lietuvos valstybės ..., ap. 22, b. 267: 15–16; b. 269: 209–210, 251–255). Tai buvo grubus draugijos steigėjų, narių ir rėmėjų valios pažeidimas, nes draugijos įstatuose buvo aiškiai pasakyta, kad dėl kokių nors priežasčių likvidavus draugiją, visas jos turtas turi būti perduotas kitai lenkų organizacijai (Statut ... 1922).

Nacionalizavus Vilniaus mokslo bičiulių draugijos turtą, jos nariai dar neprarado vilties po kurio laiko jį susigrąžinti ir atgaivinti draugijos veiklą. Draugijos sukauptos kultūrinės vertybės kol kas liko savo vietoje – draugijos pastate – ir jas saugojo paskutinis draugijos pirmininkas Stanisławas Kościółkowski. Jam kiek galėdami padėjo Vilniuje likę valdybos ir eiliniai draugijos nariai. Patys jie dažniausiai kentėjo nepriteklių ir nebuvo tikri dėl savo ateities, bet rūpinosi draugijai patikėtomis vertybėmis. Jų pastangos rodė, kokią stiprią atsakomybę jautė Vilniaus lenkų inteligentija už kultūrinio palikimo išsaugojimą. Viltis atgaivinti Vilniaus mokslo bičiulių draugiją neprarasta net tada, kai jos pastatas, biblioteka ir muziejaus rinkiniai 1940 m. rudenį buvo perduoti iš Kauno į Vilnių perkeltam Lituanistikos institutui, o 1941 m. pradžioje – naujai įkurtai Lietuvos TSR mokslų akademijai. Svarstyta netgi galimybė buvusios Vilniaus mokslo bičiulių

draugijos bazėje įkurti Lenkų kultūros institutą prie Lietuvos TSR mokslų akademijos, tačiau toks institutas niekada nebuvo įkurtas (Lietuvos valstybės ..., ap. 22, b. 269: 200–203). Lietuvoje sparčiai vykdoma visų svarbiausių gyvenimo sričių sovietizacija apėmė ir mokslą. Tarybų valdžios atstovai itin įtariai žiūrėjo į lenkų inteligentiją, turinčią galias demokratines tradicijas ir kovos už savo teises bei minties laisvę patirtį. Tad tarp suimtųjų ir išvežtųjų į tolimas šiaurinės Rusijos ir Sibiro sritis buvo daug lenkų inteligentijos atstovų, tarp jų Stanisławas Kościółkowski, paskutinis Vilniaus mokslo bičiulių draugijos pirmininkas. Suėmus ir išvežus į Rusijos gilumą Kościółkowskį, draugijos su dideliu pasišventimu kauptos kultūrinės vertybės liko naujų šeiminių, kurie nemokėjo ar nenorėjo jų saugoti, rankose. Buvo apvogta biblioteka ir muziejus. Kai kurių rinkinių, pavyzdžiui, grafikos ir numizmatikos, išvis nebeliko (Kościółkowski 1956–1957; Żytkowicz 1969; Wardzyńska 1996). Vertingiausius paveikslus pasiėmė Vilniaus dailės muziejus (Keršytė 2003: 190–191; Keršytė 1999: 183–184).

1941 m. birželio mėnesį hitlerinei Vokietijai pradėjus karą su Tarybų Sąjunga, buvęs Vilniaus mokslo bičiulių draugijos pastatas nukentėjo nuo vokiečių bombų, bet, padarius nedidelį remontą, juo ir toliau naudojosi Lietuvos mokslo akademija. 1943 m. gegužės mėnesį vokiečiai nutarė šiame pastate įrengti siuvyklą ir liepė iškraustyti ten likusias Vilniaus mokslo bičiulių draugijos knygas ir muziejaus rinkinius. Juos pasidailijo įvairios lietuvių kultūros įstaigos: Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, Valstybinis archyvas, Dailės muziejus ir kitos. Perkraustant knygas, archyvinius dokumentus ir muziejaus rinkinius į atsitiktines, dažniausiai tam nepritaikytas, patalpas, daug kas buvo išgrobstyta, sugadinta ir neįmanoma tiksliai nustatyti, kiek kultūros vertybių yra dingę. Eilinį kartą lenkų visuomenė Vilniaus krašte neteko kultūrinių vertybių, kurias su dideliu atsidavimu ilgus metus kaupė ir saugojo (Lietuvos valstybės ..., ap. 22, b. 272; Kościółkowski 1956–1957; Wardzyńska 1993: 12–123).

Išvados

Vilniaus mokslo bičiulių draugija turėjo dvi buveines. 1907–1913 m. draugija buvo įsikūrusi grafo Józefo Przezdzieckio dovanotame name Naujininkuose (*Nowy Świat*, tuometinis Vilniaus priemiestis), 1913–1939 m. – nuosavame naujai pastatytame name Tiltu (*Mostowa*, dabar Goštauto) gatvėje prie Neries. Draugijos namo projektą parengė inžinieriai Henrykas Wojnickis ir Janas Trojanas. Jų suprojektuotas kuklus dviejų aukštų neoklasicizmo stiliaus pastatas primena bajorų dvarelį. Namas buvo statomas 1910–1913 m., o visiškai baigtas 1928–1929 m. Draugijos pastate veikė turtinga mokslinės literatūros biblioteka ir muziejus, buvo skaitomos paskaitos, vyko draugijos posėdžiai ir iškilmingi minėjimai, kuriuose dalyvaudavo ne tik draugijos nariai, bet ir studentai, mokytojai bei visi vilniečiai, besidomintys mokslu ir kultūra. Todėl Vilniaus mokslo bičiulių draugijos buveinė tapo svarbiu kultūros židiniu ir prisidėjo prie vilniečių švietimo, jų estetinio ir kultūrinio lavinimo.

Literatūra ir šaltiniai

- Boćkowski, D. 2002. „Za pierwszego sowieta“ – okupacja radziecka Wilna jesienią 1939 roku, w *Wilno i świat. Dzieje środowiska intelektualnego*, t. 1. Red. Elżbieta Feliksiak i Marian Lesia. Białystok, 229–340.
- Brensztejn, M. 1914. *Informator o towarzystwach naukowych, oświatowych, artystycznych – popularnych, filantropijnych, wzajemnej pomocy, sportowych i klubach na Litwie i Rusi Białej*. Wilno.
- Brensztejn, M. 1932. *Biblioteka Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie 1907–1931*. Wilno.
- Brensztejn, M. 1937. Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie, w *Wilno i Ziemia Wileńska: zarys monograficzny*. T. 2. Wilno, 131–143.
- Jurkowski, R. 1986. Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie 1907–1939: Przyczynek do życia kulturalnego Wilna, *Zapiski Historyczne* 51 (4): 113–135.
- Keršytė, N. 1999. Muziejai Vilniuje 1939–1941, iš *Vilniaus kultūrinis gyvenimas 1939–1945*. Vilnius, 176–190.
- Keršytė, N. 2003. *Lietuvos muziejai iki 1940 metų: Lietuvos muziejų raida XVI–XX amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje*. Vilnius.
- Kościałkowski, S. 1956–1957. Pamiętna, choć przemilczana rocznica: Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie w pięćdziesięciolecie jego powstania (1907–1957), *Teki Historyczne* 8: 105–107.
- Lewandowska, S. 1997. *Życie codzienne Wilna w latach II wojny światowej*. Warszawa.
- Księga czytelników w gmachu Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie 1932–1933. Lietuvos mokslo akademijos biblioteka, Rankraščių skyrius, f. 75–154.
- Lietuvos valstybės istorijos archyvas, f. 1135 [Vilniaus mokslo bičiulių draugijos fondas], ap. 8, b. 26, 50; ap. 22, b. 3, 4, 8, 16, 37, 56, 80, 81, 96, 156, 187, 170. 195, 201, 211, 219, 229, 267, 269, 272, 280.
- Limanowski, M. 1939. O treści immanentnej obrazów Ruszczyca, w *Życie i dzieło*. Red. F. Ruszczyk. Wilno, 393–416.
- Obchód 25-lecia Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. 1933. *Nauka Polska* 17: 218–220.
- Petrauskienė, I. 1979. Vilniaus mokslo bičiulių draugija (1907–1941), iš *Mokslo draugijos Lietuvoje*. Vilnius, 76–142.
- Sprawozdanie z działalności i stanu Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1907. 1908. *Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie* 1: 165–172.
- Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1926. 1928. Wilno.
- Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1928. 1929. Wilno.
- Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za lata 1929 i 1930. 1931. Wilno.
- Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1931. 1932. Wilno.
- Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1932. 1933. Wilno.
- Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1933. 1934. Wilno.
- Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1934. 1935. Wilno.
- Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1936. 1937. Wilno.

- Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie za rok 1938.* 1939. Wilno.
- Sprawozdanie ze stanu Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie w r. 1914.* 1915. Wilno.
- Statut Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie.* 1922. Wilno.
- Širkaitė, J. 1999. Vilniaus mokslo bičiulių draugija ir jos rinkiniai, iš *Kultūros istorijos tyrinėjimai: straipsnių rinkinys*, t. 5. Vilnius, 336–361.
- Tomaszewski, L. 1989. *Kronika Wileńska 1939–1941.* Warszawa.
- Uroczyste posiedzenie dla uczczenia zasług ś. p. Dra Ludwika Czarkowskiego. 1928, *Ateneum Wileńskie* 5(15): 190–200.
- Ustawa Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie.* 1907. Wilno.
- Wardzyńska, M. 1993. *Sytuacja ludności polskiej w Generalnym Komisaracie Litwy, czerwiec 1941 – lipiec 1944.* Warszawa.
- Wardzyńska, M. 1996. Grabież mienia kulturalnego Wilna i okręgu wileńskiego w latach II wojny światowej, w *Wilno i Kresy północno wschodnie*, t. 1. Białystok, 191–203.
- Zarys stanu i działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w latach 1907–1932.* 1932. Wilno.
- Žepkaitė, R. 1990. *Vilniaus istorijos atkarpa 1939 m. spalio 27 d.–1940 m. birželio 15 d.* Vilnius.
- Żytkowicz, L. 1969. Kościalkowski Stanisław (1881–1960), w *Polski Słownik Biograficzny*, t. 14/3, z. 62. Warszawa, Kraków, 394.
- Żytkowicz, L. 1975. Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie 1907–1940. *Z dziejów nauki polskiej: Księga pamiątkowa Towarzystwa Naukowego w Toruniu (1875–1975).* Warszawa, 49–75.
- Отчет о деятельности и состоянии Общества Любителей Наук в г. Вильна за 1910 год.* 1911. Вильна.
- Отчет о деятельности и состоянии Общества Любителей Наук в г. Вильна за 1912 год.* 1913. Вильна.
- Отчет о деятельности и состоянии Общества Любителей Наук в г. Вильна за 1913 год.* 1914. Вильна.

THE RESIDENCE OF THE VILNIUS SOCIETY OF FRIENDS OF SCIENCE

Henryka Ilgiewicz

*The Culture, Philosophy and Arts Research Institute,
Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius, Lithuania
E-mail: hilgiewicz@yahoo.com*

Summary. In 1907–1939, the Society of Friends of Science (Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie) in Vilnius possessed two residences. In 1907–1913, the society was located in a house donated by count Józef Przeździecki in Naujininkai suburb (Nowy Świat) while in 1913–1939, it moved to his own house on Tilto (Mostowa, further J. Lelewela, T. Narbuto, K. Poželos, Goštauto) street. The house was designed by Henryk Wojnicki and Jan Trojan, started in 1910–1913 and finished in 1928–1929. The building was built in the neoclassicism style and looked much the same as a country seat of a nobleman. There were a rich library of scientific literature and a museum in the house. These were the places of delivering lectures, arranging meetings for Society members and having celebrations and were attended not only by the members of the Society but also by students, teachers and all inhabitants of Vilnius interested in science and culture. Therefore, the residence of the Society was an important place of culture and contributed to

educating the inhabitants of Vilnius city. During World War II, after the incorporation of Vilnius into the Republic of Lithuania, the Society and other Polish organizations were proclaimed as non existing de jure and their property was transferred to different Lithuanian institutions.

Keywords: The Vilnius Society of Friends of Science, the residence of the Vilnius Society of Friends of Science, the library of the Vilnius Society of Friends of Science, the museum of the Vilnius Society of Friends of Science.

Henryka Ilgiewicz – habilituota daktarė, Kultūros, filosofijos ir meno instituto vyresnioji mokslo darbuotoja. 1990–1992 m. – doktorantūros studijos Poznanės Adomo Mickevičiaus universiteto Istorijos institute. 2001–2004 m. – neakivaizdinė habilitacinė stažuotė Poznanės Adomo Mickevičiaus universiteto Istorijos institute. 1992 m. Poznanės Adomo Mickevičiaus universiteto Istorijos institute suteiktas daktaro laipsnis už darbą „Lietuvos krikštas ligšiolinių tyrimų šviesoje“. 2007 m. Poznanės Adomo Mickevičiaus universiteto Istorijos institute suteiktas humanitarinių mokslų (istorijos) habilituoto daktaro laipsnis už darbą „Vilniaus mokslo draugijos ir institucijos XIX amžiuje“.

Pagrindinės mokslinių interesų sritys: Lietuvos ir Lenkijos istorija, Lietuvos kultūros istorija, mokslo istorija.

Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos, Lietuvos lenkų mokslininkų draugijos (*Stowarzyszenie Polaków Naukowców Litwy*), Lenkų mokslo draugijos išeivijoje (*Polish Society of Arts and Sciences Abroad*), Pasaulinės lenkų išeivijos tyrimų tarybos (*World Research Council on Poles Abroad*) narė.

Monografijos: 1. Ilgiewicz, H. 2005. *Wileńskie towarzystwa i instytucje naukowe w XIX wieku*. Santr. angl., liet. Toruń: Wyd. Adama Marszałka. 480 p., il.; 2. Ilgiewicz, H. 2008. *Societates Academicæ Vilnenses: Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie (1907–1939) i jego poprzednicy*. Santr. angl., liet. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. 668 p., il.

Henryka Ilgiewicz, habilitated doctor, senior research worker of the Culture, Philosophy and Arts institute in Vilnius. 1990–1992 – doctoral studies in the Institute of History at Adam Mickiewicz University of Poznan (Poland); 2001–2004 – extramural habilitation internship in the Institute of History at Adam Mickiewicz University of Poznan; Doctor degree was granted in 1992 in the Institute of History at Adam Mickiewicz University of Poznan for the doctoral theses “The christening of Lithuania in previous research”. Habilitated doctor degree was granted in 2007 the Institute of History at Adam Mickiewicz University of Poznan for the work “Scientific societies and institutions in Vilnius in 19th century”.

The main areas of scientific interest: History of Lithuania and Poland, History of Lithuanian Culture, History of Science.

Membership in Lithuanian Society of Historians and Philosophers, in the Society of Polish Scientist of Lithuania, in the Polish Society of Arts and Sciences Abroad and in the World Research Council of Poles Abroad.

The monographs: 1. Ilgiewicz, H. 2005. *Wileńskie towarzystwa i instytucje naukowe w XIX wieku* [Scientific societies and institutions in Vilnius in the 9th century]. Summary in English and in Lithuanian. Toruń: Wyd. Adama Marszałka. 480 p.; 2. Ilgiewicz, H. *Societates Academicæ Vilnenses: Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie (1907–1939) i jego poprzednicy* [Societates Academicæ Vilnenses: The Friends of Science Society in Vilnius (1907–1939) and its ancestors]. Summary in English and in Lithuanian. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. 668 p.